

Psykoterapicentrums kommentarer till JO:s beslut

I juni 2018 beslutade JO att starta en större utredning av Socialstyrelsen, efter anmälan från Psykoterapicentrum. JO får ca 6 000 anmälningar per år och det är enbart en bråkdel av dessa som JO beaktar och som leder till fortsatt utredning. I detta fall var anmälan omfattande, med en robust dokumentation för samtliga punkter i kritiken samt rörde ett omfattande riktlinjearbete av stor betydelse för vårdens inriktning och prioriteringar. JO har arbetat med sin utredning i drygt två år.

Kort sammanfattning av Psykoterapicentrums anmälan (2018-06-14).

I anmälan påtalas ett betydande inflytande av jäv och särintressen och brist på kompetens liksom en brist på objektivitet och vetenskapligt stöd i riktlinjearbetet.

- 1.** I ledningsgruppen, med avgörande inflytande över riktlinjearbetets process och slutrapport, har ingått personer med särintressen i företag vars uppgift är att sälja psykofarmaka och KBT-behandling till vården. Därmed bryter riktlinjerna mot lagens krav på opartiskhet och objektivitet i myndighetsutövning liksom mot Socialstyrelsens egna jävsbestämmelser.
- 2.** Ledningsgruppen har haft en begränsad kompetens då enbart experter på behandling med psykofarmaka, ECT och KBT varit företrädare. Andra etablerade behandlingar, så som Psykodynamisk terapi, har inte getts motsvarande inflytande.
- 3.** Bristen på opartiskhet och objektivitet i ledningsgruppen, särskilt avseende psykologisk behandling, har medfört att riktlinjerna i delar vilar på osaklig grund.

Sammanfattning av Socialstyrelsens första svar på anmälan (2019-03-13).

Socialstyrelsen medger att personer i ledningsgruppen *haft kopplingar till olika kommersiella företag*. Man menar dock att detta saknar rättslig betydelse då dessa *inte haft ställning som handläggare eller beslutsfattare och inte vid något tillfälle närvarat, eller medverkat på annat sätt, i samband med föredragning av och beslut om riktlinjerna*.

Man menar vidare att det faktum att ett stort antal experter medverkat i riktlinjearbetet innebär att Socialstyrelsen levt upp till objektivitetskravet.

Sammanfattning av Psykoterapicentrums svar (2019-04-24).

Psykoterapicentrum konstaterar att Sos medger intressekonflikter hos experter i ledningsgruppen. I motsats till Sos menar Psykoterapicentrum att dessa personer i högsta grad utgjort handläggare och beslutsfattare och därmed omfattas av lagens jävsbestämmelser, vilket bl.a. framgår av Projektplanen för riktlinjearbetet. Där står: *ledningsgruppen har i uppdrag att fatta strategiska beslut, t.ex. om riktlinjernas innehåll (tillstånds- och åtgärdslistan) och urval av central rekommendationer*.

Psykoterapicentrum menar, i motsats till Sos, att det faktum att ett stort antal experter medverkat i arbetet inte förtar det faktum att ledamöter i ledningsgruppen varit partiska och brustit i objektivitet.

Sammanfattning av Socialstyrelsens andra svar (2019-09-02).

Sos menar, trots särintressen i ledningsgruppen, att Sos i sin bedömning följt förvaltningslagen och de egna föreskrifterna om jäv och intressekonflikter. Man hävdar också att de områdesansvariga i ledningsgruppen inte haft avgörande inflytande över innehållet i riktlinjerna och heller inte haft formell ställning som beslutsfattare eller handläggare.

Sammanfattning av Psykoterapicentrums svar (2019-09-13).

Psykoterapicentrum vidhåller att riktlinjearbetet inte uppfyller kravet på opartiskhet och objektivitet. Man konstaterar att flera områdesansvariga i ledningsgruppen haft uppenbara särintressen i de beslut som berör riktlinjerna och att dessa haft uppdraget att handlägga och fatta beslut om riktlinjerna, oavsett dessas formella anställningsform.

Psykotericentrum skriver slutligen: *Det kan inte vara lagstiftarens mening att myndigheter kan kringgå kravet på opartiskhet i 1 kap 9 § regeringsformen och jävsbestämmelserna i förvaltningslagen genom att enbart stödja sig på tjänstemannens formella anställningsform utan att beakta den reella funktionen som handläggare och beslutsfattare. En sådan ordning skulle innebära att osakliga och partiska beslut kan fattas relativt fritt, också utifrån de medverkandes särintressen (jäv), utan att vara reglerbara genom förvaltningslagen.*

Sammanfattning av JO:s utredning och beslut (2020-09-07).

JO har inget att invända varken mot Sos:s modell för riktlinjearbeten eller hur man i detta fall följt denna modell. JO utvärderar heller inte riktlinjernas innehåll och uttalar sig inte om riktlinjerna i sak.

JO menar att förvaltningslagens jävsbestämmelser inte kan anses tillämpliga på de experter som deltagit i riktlinjearbetet *då de inte haft formell ställning som handläggare eller beslutsfattare och inte heller medverkat i föredragningar eller formellt beslutsfattande.* JO konstaterar att: *Socialstyrelsen och Psykotericentrum lämnat olika beskrivningar av exakt vilket uppdrag och inflytande de tre experterna i projektledningsgruppen haft.*

JO anser att den person i ledningsgruppen som varit ansvarig och ordförande för området ”Psykologisk behandling” *haft ett kommersiellt intresse i ett företag som åtminstone indirekt kunde komma att påverkas av hur riktlinjerna utformades.* Personen har haft uppdraget att hantera och besluta om riktlinjerna och dess slutgiltiga utformning samtidigt som han varit styrelseordförande och delägare i ett större KBT-företag.

JO anser att Socialstyrelsen inte fullt ut har hanterat den intressekonflikt som fanns gällande ledningsgruppens ordförande för Psykologisk behandling. JO fastställer att detta medfört en stor risk för att riktlinjernas objektivitet kan ifrågasättas. Den totala sammansättningen av experter påverkar inte detta faktum, vilket Sos anför. Ordförandes medverkan strider mot kravet på opartiskhet och objektivitet i myndighetsutövning och *för denna brist kan Socialstyrelsen inte undgå kritik,* anser JO.

För andra personer, vilka Psykotericentrum påvisat särintressen, har JO inte funnit anledning till anmärkning.

Avslutande kommentarer

Vi kan konstatera att Psykotericentrum, liksom en rad tunga remissinstanser och forskargrupper, i huvudsak fått rätt i sin kritik av Socialstyrelsens riktlinjearbete. Av den process som beskrivs ovan framgår att det finns stora oklarheter, främst avseende opartiskhet och transparens. Det är olyckligt och, vilket också JO konstaterar, något som hotar tilltron till riktlinjernas objektivitet och opartiskhet.

Vad som nu ska hända med riktlinjerna är oklart.

Vår förhoppning är trots allt att dessa erfarenheter kan leda fram till att myndigheter i högre grad öppnar för ökad transparens i beslutprocesser kring riktlinjer och vårdssystem. För detta fordras att alla delar av professionen, tillgängliga experter och organisationer bjuds in, i motsats till att selektivt väljas ut, och ges möjlighet att delta på lika villkor. Först därigenom kan tilltro byggas till viktiga och nödvändiga styrdokument.

Psykotericentrum kommer självfallet att följa denna utveckling med intresse.